

Shovdirov Toxirmalik Nafasovich
TDSHU “Yaqin Sharq mamlakatlari iqtisodiyoti”
Kafedrasi o‘qituvchisi

XALQARO MEHNAT MIGRATSIYASINING IQTISODIY XAVFSIZLIKGA TA’SIR ETISH OMILLARI, TAHLILI

Annotatsiya. Hozirgi paytga kelib ishchi kuchi migratsiyasi harakati va global mehnat bozori murakkab muammolaga duch kelmoqda, hozirda davom etayotgan global iqtisodiy inqirozlar natijasida rivojlanayotgan mamlakatlarning mehnatga yaroqli va past malakaga ega bo‘lgan aholisi eng ko‘p aziyat chekmoqda. Hozirda eng ko‘p ishdan bo‘shatilayotgan ishsizlarning aksariyati past malakali asosan inson mehnati bilan amalga oshiriladigan soha-tarmoqlarda ishlayotgan aholi bo‘lib qolmoqda, eng achinarlisi ularning aksariyat qismini ayollar tashkil qiladi.

Ushbu maqolada qator xalqaro tashkilotlarning hisobotlari, migratsiyaga oid statistik ko‘rsatkichlar va qator ilmiy maqolalarni o‘rganish va umumlashtirish asosida fikr-mulohazalar bildirilgan va tegishli xulosalar berilgan.

Tayanch so‘zlar. Migratsiya, Immigratsiya, Emigratsiya, ishsizlik darajasi, donor mamlakatlar, ritsipiyent mamlakatlar, sintetik nazariya, migratsiyaning ekonometrik modeli, migratsiyaning o‘rin bosish funksiyasi.

KIRISH

Xalqaro mehnat tashkilotining ishchi kuchi migratsiyasi bilan bog‘liq, iqtisodiy statistik hisobotlari va olib borgan monitoringlariga asoslangan holda shuni aytishimiz mumkinki, hozirgi davom etayotgan (COVID - 19) pandemiyasi davrida, dunyo do‘yicha mehnat qilayotgan 2.7 milliard kishi yoki jami ishchi kuchining 81 foizi ayni paytda ishlamayapdi, bunday vaqtinchalik ishsizlikning yuqori ko‘rsatkichi albatta, mavsumiy ishlar, xizmat ko‘rsatish sohalari, ishlab chiqarish va boshqa soha-tarmoqlarning vaqtinchalik ishlamay turganligi bilan baholanadi.

Lekin masalaning bir salbiy tomoni shundaki, dunyo bo‘yicha noqonuniy migratsiya va yashirin iqtisodiyotning mavjudligi sabab, pandemiya davridan keyin ham dunyo migrantlarining katta qismining ish joylari qayta tiklanmay qolishi natijasida, ularning to‘lov qobiliyati yo‘qolib boradi va global qashshoqlik su‘ratlarining yanada oshib borishiga asos bo‘lishi mumkin.

Tahlil va natijalar

Xalqaro migratsiya harakati bugungi kunning global muammolaridan biriga aylanib ulgurdi, sababi migratsiyaning u yoki bu harakati ijtimoiy-iqtisodiy xavfsizlikga o‘z ta‘sirini ko‘rsatmoqda. Xalqaro migrantlarning o‘z vatanlariga pul o‘tkazmalarini amalga oshirishi, mamlakatlar milliy iqtisodiyoti o‘rishini yuqori

darajada ta’minlab bermasada, lekin ijtimoiy-iqtisodiy hayotiga sezilarli darajada ijobiy ta’sir o’tkazishini olib borilgan tadqiqotlar doirasida ilmiy jihatdan asoslab bergan.

Hozirda global iqtisodiy inqirozning davom etishi va global ishsizlikning chegarasi, 2020 yilning uzoq vaqt davomida kechishi mumkin, yuqorida ta’kidlab o’tganizmdek, oziq-ovqat, xizmat ko’rsatish, chakana va ulgurchi savdo ko’chmas mulk va tadbirkorlikning qator faoliyatida mehnat qilayotgan ishchilarning o’z ishlarini yo’qotishi jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin, hozirda mana shu tarmoqlarda, jami 1,25 milliard ishchi migrant ishlaydi, ular dunyo bo’yicha 38 foizni tashkil etadi deganidir, bu migrantlarning asosiy qismi past malakali kadrlar bo’lib va ular boshqa sohalarga nisbatan past oylik maoshga egadir¹.

Global iqtisodiy inqirozdan oldingi, ishchi kuchi migratsiyasi harakatiga e’tibor qaratadigan bo’lsak, jahon banki guruhi ma’lumotlariga ko’ra, dunyo bo’yicha pul o’tkazmalarining umumiy miqdori 2000 yilda 126 mlrd. AQSh dollaridan 2018 yilga kelib, 689 mlrd. AQSh dollarini tashkil etdi. 2017 yilda pul o’tkazmalarining umumiy miqdori 633 mlrd. AQSh dollarini tashkil etgan bo’lib, 2018 yilda 9 foizga o’sdi². Migratsiyaning o’sish tendensiyasi oxirgi yillarda migratsiya soni bilan birgalikda pul o’tkazmalari ham o’sish tendensiyasiga ega, jahon iqtisodiyotida tanglik sabab, 2014 yildan 2015 yilgacha global pul o’tkazmalarining umumiy hajmi, 1,2 foizga pasayib, 603 mlrd, AQSh dollaridan 595 mlrd. AQSh dollarini tashkil etgan³. 2018 yilda Hindiston, Xitoy, Meksika, Filippin va Misr pul o’tkazmalarini amalga oshiruvchi eng yirik mamlakatlar sifatida qaralmoqda, Hindiston va Xitoy boshqa mamlakatlarga nisbatan yuqori ulushga ega. Xitoy ishchi migrantlari o’z mamlakatiga 2005 yilda 23.63 mln. AQSh dollariga teng mablag’larni jo’natgan bo’lsa, bu raqamlar 2010 yilda 29.83 mln. AQSh dollariga o’sgan. Keyingi 5 va 3 yillikda mos ravishda, 11.48 va 3.47 mln, AQSh dollarida o’sib bordi, statistikaga e’tibor qaratadigan bo’lsak, Hindistonlik migrantlar tomonidan jo’natilgan pul o’tkazmalari ulushi oxirgi yillarda o’sib bormoqda. Buni mutaxassislar hindistonlik migrantlarning kasb malakalari oshib borayotganligi sababli yuqori miqdorda maosh olayotganligi bilan baholashadi.

Ishchi kuchi migrantlarining oldida turgan asosiy muammolardan biri bu malakasizlikdir, ya’ni dunyo bo’yicha ishlayotgan migrantlarning aksariyat qismi hech qanday kasb-hunar va bilimga ega bo’lmagan malakasiz ishchilardir. Hozirgi pandemiya sharoitida ayniqsa malakasiz muhojirlarning eng ko’p zarar ko’rishi

¹ Available at: <http://popstats.unhcr.org>.

² World Migration Report (IOM) 2020, 34 p. PUB2019/006/L WMR 2020.

³ The ILO and UNHCR developed the Guide to Market-based Livelihoods Interventions for Refugees which serves as a framework to help practitioners in developing market-driven interventions adapted to the local context and labor market. A training course based on the guide is offered at the ILO Training Centre in Turin on an annual basis. <https://www.unhcr.org/594b7d7f.pdf>

ularning sog‘lig‘i haqidagi sug‘urtalarning yo‘qligi sabab, qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Ayniqsa ish beruvchilarning migrantlar malakalarni tan olmaslik va akkreditasiya bilan bog‘liq muammolarning mavjudligi ham bunga ta’sir o‘tkazmoqda.

Xalqaro amaliyotda, Migrantlarning ijtimoiy-iqtisodiy farovonligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar migratsiyaning ijobiy rivojlanish ta'sirini oshirish maqsadida amalga oshirilib kelinadi, So'nggi yillarda ko'plab davlatlar migratsiya siyosatini milliy strategiyalari va rivojlanish rejalarining bir qismi sifatida qabul qilishdi. Lekin mavjud ma'lumotlar bunday choralarni qo'llashdagi bo'shliqlarning ham borligini ko'rsatmoqda. Xalqaro mehnat bozorida ayollar, voyaga yetmagan yoshlar va xalqaro darajada qochqinlar sonining ortib borishi, xalqaro tashkilotlar va mamlakatlar oldida hal qilinishi lozim bo'lgan, qator muammolarni yuzaga keltirmoqda.

Xalqaro mehnat tashkilotining ma'lumotiga ko'ra, 2019 yilda Xalqaro muhojirlarning 47,9 foizini ayollar tashkil etdi. Rivojlangan hududlarda ayol migrantlar soni erkaklardan, ko'proqni tashkil etsada, lekin rivojlanayotgan mamlakatlarda, erkaklarning ulushi ko'proqni tashkil etmoqda, buning asosiy sababi sifatida rivojlanayotgan mamlakatlarda qo'l mehnati va og'ir sanoat ishlab chiqarish tarmoqlari ulushining yuqoriligi bilan baholanadi. 2019 yilda ayollar rivojlangan mintaqalardagi barcha muhojirlarning 51,5 foizini tashkil qildi, bu tendensiya 1990 yildan beri deyarli o'zgarmagan. Ammo kam rivojlangan mintaqalarda, barcha migrantlar orasida ayollar ulushi, 1990 yildagi 47,0 dan 2019 yilda 43,4 gacha kamayganligini kuzatish mumkin⁴.

Migrantlar 2019 yilda yuqori daromadli mamlakatlarda, barcha xalqaro muhojirlarning 47,6 foizini, o'rtacha daromadli mamlakatlarda 48,2 foizni va kam daromadli mamlakatlarda esa, 50,9 foizni tashkil etdi.

Kam rivojlangan mintaqalarda ayol migrantlar ulushining pasayishi 2000 yildan 2010 yilgacha bo'lgan vaqt oralig'ida bo'ldi, bunga sabab sifatida, Shimoliy Afrika va G'arbiy Osiyo mamlakatlarida erkak migrantlarning xalqaro mehnat bozoriga kirib borishi bilan baholanadi.

Ushbu davrda erkak migrantlar sonining o'sishi ushbu mintaqadagi ayol migrantlar soniga nisbatan uch baravar ko'p bo'ldi. Shimoliy Afrika va G'arbiy Osiyoda erkak migrantlar sonining ko'payishi, bir qator neft ishlab chiqaruvchi mamlakatlarda mehnat muhojirlariga talabning keskin kuchayganligi bilan izohlanadi. 2019 yilda barcha xalqaro muhojirlar orasida ayollarning ulushi Shimoliy Amerikada, 51,8 va Yevropada, 51,4 foizni tashkil etdi, Migrant ayollarning o'sib borishi, ayniqsa Shimoliy Amerikada 2005 yildan beri o'sgan⁵. Bu birinchi navbatda

⁴ International Migrant Stock 2019. (United Nations database, POP/DB/MIG/Stock/Rev.2019). Available at: www.unmigration.org

⁵ Available at: www.unmigration.org

qarish jarayonining natijasi bo'lib, bunda o'nlab yillar oldin kelgan muhojirlar qabul qiluvchi mamlakatda katta bo'lgan va ayol migrantlar erkaklarga qaraganda ko'proq umr ko'rishga moyil bo'lishgan. 2019 yilda ayollar va erkaklar Okeaniya 50,4 Lotin Amerikasi va Karib dengizi 49,9 Markaziy va Janubiy Osiyoda 49,4 foiz va Sharqiy va Janubi-Sharqiy mamlakatlardagi barcha xalqaro muhojirlarning deyarli teng ulushini ta'minladilar. Osiyo (49,3 foiz).

Bundan farqli o'laroq, ayol migrantlarning ulushi Afrikaning Sahro mintaqasida (47,5 foiz), Shimoliy Afrika va G'arbiy Osiyoda (35,5 foiz) ancha past edi, bu yerda erkak migrantlar ayollarga nisbatan ancha ko'p edi⁶.

Xalqaro migratsiyaga oid statistik ma'lumotlarni umumlashtirish asosida, tahlil natijalari quyidagicha ekanligini ko'rish mumkin, 2019 yilda ayollar 100 ta mamlakat yoki mintaqadagi barcha xalqaro muhojirlarning yarmidan ko'pini tashkil etgan, 26 mamlakatda yoki mintaqalarda barcha muhojirlarning 55 foizidan ko'prog'ini ayollar tashkil etgan, ayol migrantlarning eng ko'p ulushini Nepal, Gonkong, Latviya va Chernogoriya qayd etgan. Bunga javoban, 22 mamlakat yoki mintaqadagi xalqaro muhojirlarning 40 foizdan kamrog'ini tashkil etdi. Migrant ayollarning ulushi Maldiv orollari, Butan, Ummon va Qatarda eng past edi.

Dunyo bo'yicha xalqaro migrantlarning o'rtacha yoshi 2019 yilda 39,0 yoshni tashkil etdi. Rivojlangan hududlarda istiqomat qiluvchi xalqaro muhojirlarning yoshi kattaroq bo'lib, ularning o'rtacha yoshi 42,9 yoshni tashkil etdi, kam rivojlangan mintaqalarda istiqomat qiluvchilar uchun esa 34,5 yoshga nisbatan. Migrantlarning o'rtacha daromadi yuqori daromadli mamlakatlarda 40,7 yosh, o'rtacha daromadli mamlakatlarda 36,6 yosh va past daromadli mamlakatlarda 28,9 yosh edi. 2019 yilda to'rtta xalqaro muhojirlarning uchtasi 20 yoshdan 64 yoshgacha bo'lgan, bu an'anaviy ishlaydigan yosh deb belgilangan, chegarasi doirasida ekanligini ko'rish mumkin⁷.

Dunyodagi 202 million xalqaro mehnat muhojirlarining 57 foizi rivojlangan mintaqalarda, 43 foizi kam rivojlangan mintaqalarda mehnat qilmoqda. Ishlayotgan yoshdagi xalqaro muhojirlarning uchdan ikki qismi (67 foiz) yuqori daromadli mamlakatlarda istiqomat qilishgan, sezilarli darajada kam qismi o'rtacha daromadli mamlakatlarda (29 foiz) va kam daromadli mamlakatlarda (4 foiz) istiqomat qilishgan. 2019 yilda mehnat qilgan 38 million xalqaro muhojirlar, 20 yoshdan past bo'lgan yoki dunyo miqyosidagi xalqaro migrantlarning yettidan bittasi aynan mana shu yoshda bo'lgan. Barcha migrantlar orasida yoshlarning ulushi rivojlangan mintaqalarga (9 foiz) nisbatan kam rivojlangan mintaqalarda (20 foiz) ko'proq bo'ldi. Xuddi shunday, 20 yoshgacha bo'lgan muhojirlarning ulushi kam daromadli mamlakatlarda barcha muhojirlarning 32 foizini, o'rtacha daromadli mamlakatlarda

⁶ Information System on International Labour Standards (<http://www.ilo.org>).

⁷ International Migration Law, No. 34, available at: <https://publications.iom.int/system/files/pdf>.

18 foizni va yuqori daromadli mamlakatlarda 11 foizni tashkil etdi. Bunday tendensiyaning mavjudligi yosh migrantlar yaqin istiqbolda mehnat resursi kam bo’lgan mamlakatlar oldida turgan asosiy demografik muammoni hal etibgina qolmay, balki ishchi kuchiga bo’lgan talabni ham qisman qondiradi, Shimoliy Amerika va G’arbiy Yevropa mamlakatlari bundan manfaatdordir.

Xalqaro migratsiyaning yana bir global muammolaridan biri bu qochqinlardir, xalqaro amaliyotda xalqaro qochqinlar ham mehnat muhojiri sifatida talqin e’tiladi, Norvegiya, Shveytsiya, Daniya, Kanada kabi mamlakatlarda qochqinlarni mehnatga jalb qilish va ularni kasbga tayyorlash kabi amaliyotlar yaxshi rivojlanganligini ko’rishimiz mumkin.

Jahon miqyosida qochoqlar va boshpana izlovchilar soni 2017 yilda 29 millionga yetdi. Barcha qochqinlar va boshpana izlovchilarning qariyb 83 foizi kam rivojlangan mintaqalarda istiqomat qilishgan, faqatgina 17 foizi rivojlangan mintaqalar fuqoralari hisoblanadi. O’rta daromadli mamlakatlar qochqinlar va boshpana izlovchilarning deyarli uchdan ikki qismini tashkil qilgan bo’lsa, past daromadli va yuqori daromadli mamlakatlar esa mos ravishda global qochqinlar soni, 19 va 16 foizni tashkil etgan⁸.

Qochqinlar va boshpana izlovchilar soni 1990 yilda 19 million kishini tashkil etgan bo’lsa, 2005 yilga kelib 5 million kishiga kamayib, 14 million kishini tashkil etgan, 2005 va 2017 yillar orasida ularning soni ikki baravar ko’paydi. Bu o’rtacha yillik o’sishga 1 million nafardan to’g’ri keladi deganidir. Oxirgi yillarda, qochqinlar va boshpana izlovchilar soni hududlarga qarab o’zgargan, 2017 yilda qochqinlar va boshpana izlovchilarning qariyb 46 foizi Shimoliy Afrika va G’arbiy Osiyo hududlarida yashagan bo’lib ular soni 13,1 million kishini tashkil etgan.

G’arbiy Sahro va Afrika qochqinlar va boshpana izlovchilar soni bo’yicha ikkinchi o’rinda turadi bu mintaqadan, 5,9 million kishi qochqin sifatida ro’yxatga olingan, undan keyingi o’rinlarda, Markaziy va Janubiy Osiyo va Yevropada har biri 3,6 million kishidan qochqin va boshpana izlovchilar ro’yxatga olingan. Qolgan mintaqalardan esa, turli mamlakatlar tomonidan jami 2,5 million qochqinlar va boshpana izlovchilar qabul qilindi⁹.

1990 yildan 2017 yilgacha bo’lgan davrda Shimoliy Afrika va G’arbiy Osiyoda qochqinlar sonining eng ko’p o’sishi kuzatildi va 9 milliondan ortiq qochqinlar va boshpana izlovchilar qayd etildi, buni mutaxassislar Yaqin Sharqdagi siyosiy vaziyat va Shimoliy Afrika mamlakatlarida yuz bergan notinchliklarni sabab sifatida ko’rsatishadi, Markaziy va Janubiy Osiyoda esa, qochoqlar va boshpana izlovchilar soni 3 million kishiga kamaydi. Qochqinlar soni 2017 yildagi global xalqaro migrantlar fondining 2019 yildagi 10,6 foizini tashkil etdi. Biroq, ushbu ulush

⁸ International Migration Law, No. 34, available at: <https://publications.iom.int/system/files/pdf>.

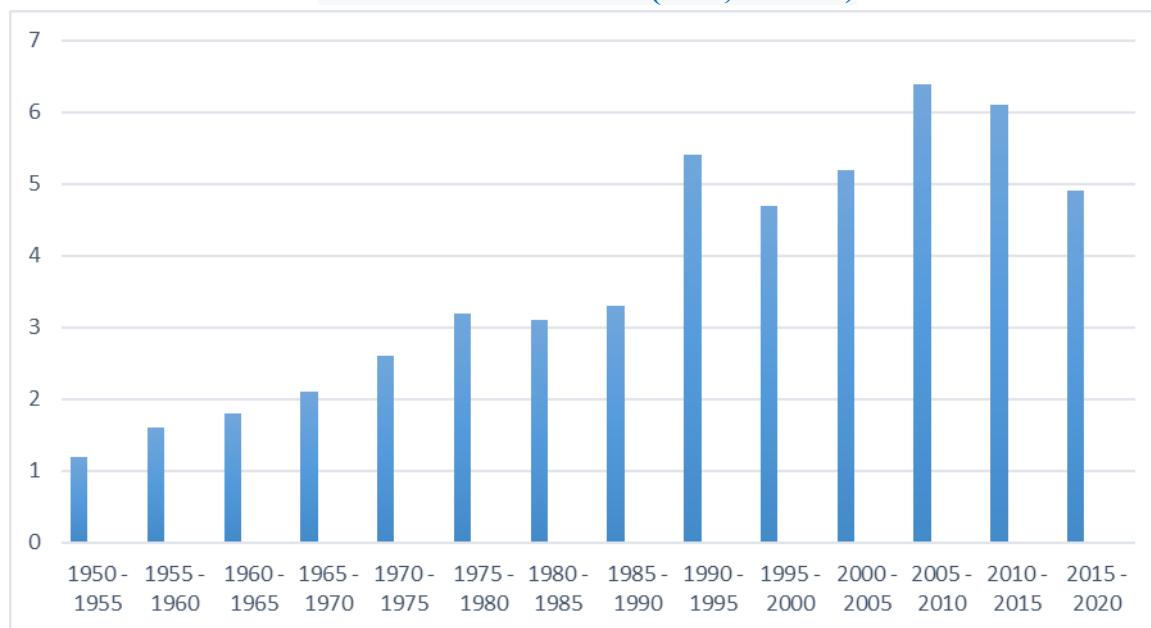
⁹ International Migration Law, No. 34, available at: <https://publications.iom.int/system/files/pdf>.

rivojlanish va daromad guruhlari va mintaqalar bo'yicha sezilarli darajada farq qildi. Qochqinlar va boshpana izlovchilar rivojlangan mintaqalarda xalqaro migrantlar sonining atigi 3,2 foizini tashkil etgan bo'lsada, ular kam rivojlangan mintaqalardagi barcha muhojirlarning 20,0 foizini tashkil etdi. Kam daromadli mamlakatlarda qochqinlar va boshpana izlovchilar xalqaro migrantlar jamg'armasining 41,9 foizini tashkil qildi, bu o'rtacha mamlakatlarda 22,5 foiz va yuqori daromadli mamlakatlarda 2,7 foiz edi. Shimoliy Afrika, G'arbiy Osiyo va Afrika mintaqasining boshqa hududlarida, qochqinlar va boshpana izlovchilar barcha xalqaro muhojirlarning chorak qismidan ko'prog'ini tashkil qildi. Bunga javoban, xalqaro muhojirlarning 5 foizdan kamrog'i Okean hududi mamlakatlari, Shimoliy Amerika, Sharqiy va Janubi-Sharqiy Osiyo va Yevropadagi qochqinlar hissasiga to'g'ri kelgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatmoqdagi, 1950 yildan, 2020 yilgacha bo'lgan davr oralig'ida, Dunyo miqyosida immigrantlarning o'rtacha yillik soni 1950-1955 va 2005 - 2010 yillarda barqaror ravishda o'sib bordi, 1990-1995 yillar oralig'i bundan mustasno aksincha kamayish tendensiyasiga ega, ikkita yirik davrni tahlil qiladigan bo'lsak, 1950-1955 yillar davomida yiliga 1,2 milliondan 2005-2010 yillarda yiliga 6,4 milliongacha oshgan. Migrantlar sonining yillar davomida o'sib borishi bu dunyo aholisi sonining ko'payishi va milliy iqtisodiyotlarning rivojlanishi bilan baholash mumkin.

1-rasm

1950-1955, yildan 2015-2020 yillarda, xalqaro migrantlarning o'rtacha 5 yillik davrda o'sib borishi (mln, kishi¹⁰)

O'shandan beri u 2015-2020 yillarda yiliga qariyb 4,9 millionga tushdi. 1950 yildan 2020 yilgacha, aniq migratsiya rivojlanayotgan mintaqalardagi

¹⁰ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division and International Organization for Migration (IOM) (2019). P.19

mamlakatlardan, rivojlangan mintaqalardagi, mamlakatlarga migrantlarning ijobiy oqimini koʻrish mumkin va yaqin kelajakda ham bu tendensiya, shunday davom etishi kutilmoqda. Rivojlanayotgan hududlardan, rivojlangan mintaqalarga aniq migratsiya 1950 yillarning boshlarida yiliga 26 mingtadan, 2005-2010 yillarda yiliga 3,4 milliongacha koʻpaydi va hozirgi vaqtda 2015-2020 yillarda yiliga qariyb 2,8 millionga etdi. Bu vaqt ichida musbat migratsiyaga ega davlatlar soni sezilarli darajada oʻzgardi. Rivojlangan hududlarda 45 mamlakatdan ijobiy musbat migratsiya koʻrsatkichiga ega mamlakatlar soni, 1955-1960 yillardagi 17 tadan past boʻlgan va 2015-2020 yillar davomida 32 tadan yuqori boʻlgan. Kam rivojlangan mintaqalarda, mamlakatlarning uchdan ikki qismi salbiy migratsiyani boshidan kechirgan, 1985-1990 yillarda 102 ta mamlakatdan 146 ta mamlakatda 1995-2000 yillarda 111 tadan yuqori boʻlgan¹¹.

Mintaqalar boʻyicha aniq migratsiyani hisoblash, 1950 yildan 2010 yilgacha boʻlgan davrda barcha immigrantlarning sof sonining koʻpayganligini koʻrsatmoqda, 1960-65 yillardan tashqari va 2005-2010 yillarda hozirgi, 2015-2020 yillarda pasaygan. Ushbu davrda hududlarni oʻzgartirgan muhojirlarning aniq soni 1950-1955 yillardagi 2,6 million kishidan, 2005-2010 yillarda 20,6 milliongacha koʻpaydi. Hozirgi davrda (2015-2020) yashash joyini oʻzgartirgan muhojirlarning aniq soni 13,8 million kishiga baholanmoqda. Sof migratsiya ham aholining umumiy soniga nisbatan koʻpaydi. Umumiy koʻchirilgan immigrantlarning soni 1950-1955 yillar davomida har mingga nisbatan 0,9 dan, 2005-2010 yillarda ming kishiga 3,0 dan koʻpaydi. Hozirgi paytda bu har ming kishiga 1,8 ta, deb baholanmoqda.

Shimoliy Amerika va Okeaniya 1950 yildan 2020 yilgacha boʻlgan barcha davrlarda musbat ijobiy migratsiyaga ega, Yevropa esa 1970 yildan beri barcha davrlarda musbat aniq migratsiyani boshdan kechirdi. Lotin Amerikasi, Karib havzasi mamlakatlari va Afrika mintaqasi 1950 yildan 2020 yilgacha boʻlgan barcha davrlarda salbiy ijobiy migratsiyani boshdan kechirdilar¹².

Markaziy va Janubiy Osiyo 1970 yildan beri, barcha davrlarda salbiy aniq migratsiyani boshdan kechirdi. Shimoliy Afrika va Gʻarbiy Osiyoning aniq migratsiyasi 2000 yilgacha asosan salbiy boʻlgan boʻlsa, keyinchalik bu holat ijobiy tomonga oʻzgargan, Sharqiy va Janubi-Sharqiy Osiyo esa umuman salbiy migratsiyani boshdan kechirgan. musbat aniq migratsiyaning sporadik davrlari, Sof migratsiya, immigrantlar va muhojirlarning sonini birlashtirganligi, shuningdek, diasporaning immigratsiya sifatida qaytishini oʻz ichiga olganligi sababli, uning hajmi yoki tendentsiyasining oʻzgarishi turlicha eksport qilish va jalb qilish (tortish)

¹¹ Migrants and cities: Stepping beyond the World Migration Report 2015. In: World Migration Report 2019 (M. McAuliffe and M. Ruhs, eds.). IOM, Geneva. Available at www.iom.int/wmr/ chapter-5.

¹² World Migration Report (IOM) 2020, 42 p. PUB2019/006/L WMR 2020.

omillarining natijasi bo'lishi mumkin. Shu sababli, uzoq muddatli tendensiyalar aniq belgilangan migratsiya yo'laklarining natijasi bo'lishi mumkin bo'lsa-da, mintaqa aniq migratsiya yo'nalishi bo'yicha qisqa muddatli burilishni boshdan kechirganda (masalan, 1980-85 yillarda Shimoliy Afrika va G'arbiy Osiyo), ehtimol bu Bu favqulodda inqirozning boshlanishi yoki oxirining natijasi bo'lishi mumkin, bunda ko'pchilik odamlar inqiroz boshlanganda mintaqadan chiqib ketishadi keyin inqiroz yakuniga yetgandan keyin yana mintaqaga qaytib kelishadi¹³.

Mintaqalar bo'yicha aniq migratsiya tadqiqotlari shuni ko'rsatmoqdaki, chunki ko'p miqdordagi migratsiya ma'lum bir mintaqalarda ham sodir bo'ladi. 2000 yildan 2010 yilgacha 201 mamlakat yoki migratsiya aniq hisoblangan hududlar orasida 75 ijobiy migratsiya, 125 ta esa salbiy aniq migratsiya kuzatilgan. Salbiy aniq migratsiyaga ega mamlakatlar soni, 2000-2010 yillar davomida 75 tadan 2010-2020 yillarda 81 taga, salbiy musaffo migratsiya ko'rsatkichi 125 tadan 118 taga kamaydi. Umuman olganda, 2015 yil davomida musbat sof migratsiyaga ega davlatlar soni. 2020 hudud miqyosidagi 13,8 millionga nisbatan 24,4 millionni tashkil etadi. Bu shuni anglatadiki, taxminan 10,6 million kishi yoki aniq migratsiyaning 43 foizi xuddi shu SDG hududida bo'lgan. Xalqaro muhojirlar fondining taxminlari buni tasdiqlaydi. 2019 yilgi migrantlar bo'yicha hisob-kitoblarga ko'ra, barcha xalqaro muhojirlarning 44 foizi ular tug'ilgan mintaqada joylashgan mamlakatda istiqomat qilishgan¹⁴.

Markaziy va Janubiy Osiyodagi aksariyat mamlakatlar 2000-2010 va 2010-2020 yillar davomida migratsiyani eksport qiluvchi (manfiy migratsiyaga) ega bo'lgan, statistik ma'lumotlarni umumlashtirish asosida shuni aytishimiz mumkinki, ushbu mintaqadan o'rtacha yiliga 1,5 million kishi ikkinchi mamlakat va hududlarga ishlash uchun ketgan bo'lib va shu orqali, bu dunyodagi eng katta ishchi kuchini eksport qiluvchi mintaqaga aylangan. 2000-2020 yillarda eng ko'p ishchi kuchini eksport qiluvchi mamlakatlar Hindiston (yiliga 478 ming), Bangladesh (445 ming), Nepal (179 ming) va Pokiston (162 ming) kishini xorijda ishlashi uchun jo'natgan. Ushbu to'rt mamlakat birgalikda 1,3 million, kishini yoki mintaqadagi jami migratsiyaning 84 foizini tashkil etdi. Sharqiy va Janubi-Sharqiy Osiyo mintaqasi, sof emigrantlar soni bo'yicha ikkinchi o'rinda turadi (yiliga o'rtacha 0,8 million kishi), ammo bu mintaqaga ijobiy musbat migratsiyasi bo'lgan bir qator davlatlar ham kiradi. Shuningdek, ushbu mintaqa uchun aniq migratsiya darajasi davrlar o'rtasida sezilarli darajada farq qildi, birinchi o'n yillikda (2000-2010 yillar) o'rtacha yillik o'rtacha 1,1 million muhojir bo'lgan, ikkinchi davrdagi yillik o'rtacha (2010 yil). 2020) -0,5 mln

¹³ Oslo Manual 2019: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition: The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities. OECD Publishing, Paris/Eurostat, Luxembourg. Available at <https://doi.org/10.1787/9789264304604-en>.

¹⁴ Guidelines to Protect Migrants in Countries Experiencing Conflict or National Disaster. MICIC Secretariat, IOM, Geneva.

kishini tashkil etgan, 2000-2020 yillarda mintaqada eng katta yuboruvchi mamlakatlar Xitoy (372 ming), Filippin va Myanma (har 200 ming) va Indoneziya (172 ming), mintaqada eng ko’p migrantlarni qabul qiluvchi davlatlar Malayziya (97 ming), Singapur (63 ming) bo’lgan.) va Yaponiya (58 ming) migrantni qabul qilgan.

Lotin Amerikasi va Karib havzasi mamlakatlari salbiy sof migratsiya ko’rsatgichlari bo’yicha, 2000 yildan 2020 yilgacha o’rtacha 0,7 millionni tashkil etadi (2000-2010 yillarda 0,9 million va 2010-2020 yillarda 0,5 million). Ushbu mintaqadagi mamlakatlar juda ko’p turli xil migratsiyaga ega: dastlabki 10 yil ichida 37 ta mamlakatdan 10 tasi ijobiy migratsiyaga ega bo’lgan, ularning 14 tasi 2010-2020 yillarda ijobiy aniq migratsiyaga ega bo’lgan¹⁵.

2000-2020 yillarda mintaqaga eng ko’p yuborilgan mamlakatlar Venesuela (196 ming), Meksika (175 ming), Peru (112 ming) va Salvador (52 ming), eng ko’p qabul qiluvchi davlatlar Chili (44 ming) va Kolumbiya bo’ldi. (20 ming). 2010-2020 yillar davomida Afrikaning Sahro hududi mintaqasidagi mamlakatlarning to’rt dan uch qismi aniq jo’natuvchi mamlakatlar bo’lgan. Umuman olganda, mintaqada har yili salbiy musbat migratsiya 0,3 million atrofida bo’lgan, (2000-2010 yillarda 0,2 million va 2010-2020 yillarda 0,4 million). 2000-2020 yillarda mintaqaga eng ko’p yuborilgan mamlakatlar Zimbabve (121 ming), Tanzaniya Birlashgan Respublikasi (63 ming), Nigeriya (54 ming) va Gvineya (49 ming). Janubiy Afrika mintaqada eng ko’p qabul qiluvchi mamlakat (165 ming), undan keyin Angola (41 ming), Syerra-Leone (26 ming) va Komor orollari (20 ming) ishchi migrantlarni qabul qilgan.

To’g’ridan-to’g’ri qabul qiluvchi mintaqalar ichida Yevropa ijobiy musbat migratsiyaga ega bo’lgan (bu mintaqada, chet elda tug’ilgan aholining eng ko’p soniga ega hudud sifatida e’tirof etiladi). 2000 yildan 2020 yilgacha mintaqada har yili 1,6 million muhojirning sof oqimi kuzatildi. Yevropaga sof migratsiya 2000-2010 yillarda kattaroq bo’lib, 2010-2020 yillarga qaraganda yiliga o’rtacha 1,8 millionni tashkil etdi (yiliga 1,4 million). Mintaqada sodir bo’layotgan migratsiyaning katta qismi uning chegaralarida joylashgan; Sof migratsiya bo’yicha hisob-kitoblarga ega Yevropadagi 40 ta mamlakatdan 25 tasi ijobiy migratsiyani, qolgan 15 ta mamlakatda esa salbiy migratsiyani qayd etgan¹⁶.

Rossiya Federatsiyasi (341 ming), Birlashgan Qirollik (289 ming), Germaniya (276 ming) va Italiya (255 ming) eng ko’p pul oladigan mamlakatlar qatoriga Ruminiya (96 ming), Polsha (41 ming) kiradi. Albaniya (30 ming) va Litva (28 ming). Shimoliy Amerika uchun aniq migratsiyani hisoblash Kanada va Amerika Qo’shma Shtatlari uchun. Ushbu mintaqada 2010-2020 yillar davomida o’rtacha yillik migratsiya taxminan 1,25 million (Amerika Qo’shma Shtatlariga va chorak millionga yaqin Kanadaga) bo’lgan. Amerika Qo’shma Shtatlari dunyoda eng ko’p tug’ilgan

¹⁵ O’sha manba

¹⁶ International migration report. United Nations, New York 2019.

odamlar soni eng ko'p bo'lgan mamlakatdir. 2000-2020 yillarda Shimoliy Afrika va G'arbiy Osiyoda o'rtacha yillik migratsiya 317 ming kishini tashkil etdi. Mintaqadagi mamlakatlarning deyarli yarmi aniq jo'natuvchilar va qolganlari aniq qabul qiluvchilar bo'lgan¹⁷.

I-jadval

2000-2010 yillar va 2010-2020 yillarda turli hududlarga immigratsiya va emmigratsiyaning eng yuqori ko'rsatgichlariga ega bo'lgan 10 ta mamlakatlar guruhi

Ishchi kuchini qabul qiluvchi mamlakatlar guruhi				
<i>ank</i>	<i>Mamlakat va hududlar</i>	<i>2000-2010</i>	<i>Mamlakat va hududlar</i>	<i>2000-2020</i>
1	AQSh	1076	AQSh	974
2	Ispaniya	518	Germaniya	466
3	BAA	478	Turkiya	318
4	Rossiya Federatsiyasi	410	Rossiya Federatsiyasi	271
5	Buyuk Britaniya	318	Buyuk Britaniya	260
6	Italiya	272	Kanada	245
7	Kanada	238	Saudiya Arabiston	240
8	Saudiya Arabiston	182	Italiya	238
9	Avstraliya	180	Avstraliya	178
10	Janubiy Afrika	165	Janubiy Afrika	165
Ishchi kuchini jo'natuvchi mamlakatlar guruhi				
<i>ank</i>	<i>Mamlakat va hududlar</i>	<i>2000-2010</i>	<i>Mamlakat va hududlar</i>	<i>2000-2020</i>
1	Bangladesh	-475	Suriya	-752
2	Hindiston	-451	Hindiston	-501
3	Xitoy	-414	Bangladesh	-415
4	Filippin	-279	Venusuela	-370
5	Meksika	-277	Xitoy	-329
6	Myanma	-255	Pokiston	-225
7	Indoneziya	-248	Nepal	-183
8	Peru	-211	Myanma	-134
9	Nepal	-174	Zimbabve	-121
10	Sudan	-153	Filippin	-117

Manba: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division and International Organization for Migration (IOM) (2019). P.25

Birlashgan Arab Amirliklari (263 ming), Saudiya Arabistoni (211 ming) va Qatar (97 ming), shuningdek, yaqinda qochqinlar kelishini boshdan kechirgan

¹⁷ World Migration Report (IOM) 2020, 67 p. PUB2019/006/L WMR 2020.

Turkiya (155 ming) eng ko'p pul oladigan mamlakatlar bo'ldi. Migrantlar va qochqinlarning katta oqimini boshdan kechirgan Suriya Arab Respublikasi (377 ming), Sudan (116 ming), Marokash (92 ming) va Misr (41 ming) eng ko'p yuborilgan mamlakatlar qatoriga kirdi. 2000-2020 yillarda Okeaniyaga musbat toza migratsiya yiliga o'rtacha 176 mingga, asosan Avstraliya (179 ming), Yangi Zelandiya (18 ming) va Yangi Kaledoniyaga (1 mingta) to'g'ri keldi. Mintaqadagi boshqa davlatlar salbiy aniq migratsiyani boshdan kechirdilar.

Hozirgi pandemiya sharoitida, ishchi migrantlarga iqtisodiy yordam berishning quyidagi omillari doirasida yordam berish maqsadga muvofiqdir.

- Iqtisodiyotni rag'batlantirish, Faol byudjet, soliq siyosati, kreditlash va moliyaviy sektorlarni qo'llab-quvvatlashshu jumladan sog'liqni-saqlash tizimiga alohida e'tibor qaratish;

- Bandlikni saqlab qolish maqsadida korxonalarini qo'llab-quvvatlash, yangi ish o'rinlarini yaratishga urinish va hamma uchun birdek ijtimoiy himoya tizimini yaratish;

- ish joylarida ishchilarni rag'batlantirish, ishlash jarayoniga yangi usul va metodlarni qo'llab-quvvatlash pullik ta'tillarni berishga alohida e'tibor qaratish;

- rasmiy doiradagi ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarini moliyaviy va soliq siyosati orqali qo'llab-quvvatlash natijasida keyinchalik iqtisodiy xavflar va rasmiylarning, norasmiy doirada ish yuritib ketishini oldini olish mumkin;

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi prezidentining “O'zbekiston Respublikasining tashqi mehnat migratsiya tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi qonuni

2. D.V.Rasulova. Ishchi kuchi migratsiyasi rivojlanishining nazariy asoslari. Monografiya:. –T., 2010.

3. Qodirova Z.A Globallashuv sharoitida O'zbekistonning Xalqaro mehnat bozoriga integratsiyalashuvi. Monografiya:. T., Iqtisodiyot–2016.–152 b.

4. Hillebrand, E., “The Global Distribution of Income in 2050,” World Development, 36(5), 727-40, 2018.

5. Massey D.S. Social structure, household strategies, and the cumulative causation of migration, population Index, 56(1). – N.Y., 1990. – P.26.

6. International Labour Organization (2019c) Labour migration, skills development and the future of work in the Gulf Cooperation Council (GCC) Countries, Working Paper, December 2019.

7. International migration report. United Nations, New York 2019.

8. The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (UNRWA) (2019). UNRWA in figures. Available at: www.unwra.org

9. International Labour Organization (ILO) (2019). Global Estimates on International Migrant Workers – Results and Methodology (2-3 nd Ed.). International Labour Office – Geneva: ILO, available at: www.ilo.org.com

10. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division and International Organization for Migration (IOM) (2019).

11. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2019). www.popstats.unhcr.org.com

12. International Labour Office – Geneva: ILO, available at: www.ilo.org.com

13. www.IOM.org.com – Xalqaro mehnat tashkilotining rasmiy sayti

14. www.ILO.org.com - Xalqaro migratsiya tashkilotining rasmiy sayti

15. www.worldbank.org – Jahon bankining rasmiy sayti